

Ochrana přírody: historie, instituce a legislativa

a. v Královéhradeckém kraji
b. v České republice

Ochrana přírody má dlouhou tradici, i když se o ochraně v dnešním slova smyslu nemluvilo.

Své majetky chránili především sami majitelé. Důvodem bylo využití pro dřevo, pro lovnou zvěř...Některá místa zůstala nepřístupná, proto se zachovala v nezměněném stavu dodnes: Dvorský les na Rýchorách, prales Bukačka v Orlických horách.

Počátek 20. století – vznik spolků, pronajímaly si cenné plochy a prováděli řízené hospodářství, např. nesmělo se hnojit, vysazovat dřeviny – Zbytka u Českého Meziříčí, tato lokalita slatinné vegetace byla soukromou rezervací od 30. let 20. století až do 2. sv.války. Pak tato soukromá ochrana zanikla, teprve v roce 1994 byla obnovena, jedním z důvodů byl vydatný zdroj pitné vody.

Nejstarší chráněná území vznikla v roce 1933. První rezervace **Adršpašsko-teplické skály**, **Prachovské skály** a **Hoříněveská bažantnice** a **Na bahně** na území dnešního okresu Hradec Králové. Další následovala po válce – **Zámělský borek**- 1946 v okrese Rychnov nad Kněžnou, **Vodní tuň u Borohrádku** - 1948. Ochrana spočívala v konzervaci stávajícího stavu, což vede k postupnému znehodnocení lokality, časem se od tohoto principu opustilo. Do vydání prvního moderního zákona bylo na území našeho kraje zřízeno 12 chráněných území.

Od roku 1956 do 80. let dalších 14 - viz prezentace přírodních památek v okrese Hradec Králové.

Platné zákony

Zákon č.40/1956 Sb. o státní ochraně přírody

Novela zákona o ochraně přírody z roku 1982 umožnila zřizování chráněných přírodních výtvorů bez účasti ministerstva kultury, jen na základě tehdejších okresních národních výborů.

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody - ve

východních Čechách schváleno dalších 26 přírodních rezervací, vyhlášeny tři chráněné krajinné oblasti Český ráj – 1955, Orlické hory - 1969 a Broumovsko -1991 a jeden národní park KRNAP - 1963.

Tento zákon obsahuje dva okruhy témat:

1. **obecná ochrana přírody** – vztahuje se na všechny druhy rostlin a živočichů na celém území státu, např. povolení k pokácení stromu, v případě plánování velkých staveb se provádí posuzování jejich vlivu na životní prostředí tzv. EIA

EIA (z ang. Environmental Impact Assessment, česky: **Vyhodnocení vlivů na životní prostředí**) je označení pro proces (respektive studii), jehož cílem je získat představu o výsledném vlivu stavby na životní prostředí a vyhodnocení, zda je z tohoto ohledu vhodné ji realizovat, resp. za jakých podmínek je realizace akceptovatelná. Studii EIA musí mít a přiložit ji k žádosti o realizaci všechny velké stavby a všechny podniky s výrazným dopadem na přírodu (továrny a spalovny atd.). V současné době ji upravuje **zákon č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí**. EIA je součástí zákonodárství i řady dalších států.

Obecná ochrana je realizována několika nástroji:

- územním systémem ekologické stability - ÚSES
- významnými krajinnými prvky -VKP
- přírodními parky
- přechodně chráněná plocha -PCHP

ÚSES je možno si představit jako v krajině rozprostřenou **sít'** přírodních ekosystémů, která by měla udržovat přirozenou přírodní rovnováhu.

VKP rozumíme ekologicky, geomorfologicky či esteticky hodnotnou část krajiny, která utváří typický vzhled nebo přispívá k její ekologické stabilitě – vodní tok, rašeliniště, rybníky, kály, **naleziště...**

Přírodní park je označení pro ochranu krajinného rázu s významnou estetickou a přírodní hodnotou.

PCHP – vyhláší se na předem stanovenou dobu, než bude zajištěn jiný způsob ochrany – rozmnožování obojživelníků, hnízdění ptáků.

2. **Zvláštní ochrana přírody** – vztahuje se na zvláště cenné části přírody, je tedy přísnější.

a. **Druhová ochrana** – druhy **zvláště chráněné** : tři kategorie- kriticky a silně ohrožené a ohrožené. Přehled druhů zvláště chráněných uvádí vyhláška Ministerstva životního prostředí č.395/1992 Sb., celkem je uvedeno 494 druhu rostlin, 46 hub, 318 živočichů

viz [www. biolib.cz](http://www.biolib.cz)

Černé seznamy – zmizelé a nezvěstné druhy.

Červené seznamy – ohrožené druhy.

Záchranné programy – mají za úkol posílit populace dotčených druhů.

Do této kategorie patří i památné stromy.

b. **Územní ochrana** – rozlišujeme **velkoplošná a maloplošná zvláště chráněná území**.

Velkoplošná: národní parky NP– jedná se o rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam.

Krkonošský NP

NP Šumava

NP Podyjí
NP České Švýcarsko

Správa národního parku je rozhodujícím orgánem na území.

chráněné krajinné oblasti CHKO – 25 parků na území ČR

jsou to rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutý reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, případně s dochovanými památkami historického osídlení.

Péče o území spadá pod správu CHKO, ten spadá dále pod AOPK ČR.

Maloplošná: národní přírodní rezervace NPR- území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku.

přírodní rezervace PR jedná se nižší význam i o nižší stupeň ochrany než NPR

národní přírodní památka NPP-útvár menší rozlohy, jedná se o geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s národním či mezinárodním významem, a to i v případě, že je vedle přírody formoval i svou činností člověk.

přírodní památka PP – nižší význam

Mezinárodní smlouvy

1. Evropská soustava chráněných území Natura 2000

- soustava lokalit chránící nejvíce ohrožené druhy rostli, živočichů a přírodní stanoviště na území Evropské unie.

Právně vychází ze dvou směrnic Evropského hospodářského společenství

79/409/EHS z 2.4. 1979 – směrnice o ochraně volně žijících ptáků – ptačí směrnice a

92/43/EHS z 21.5.1992 – směrnice o ochraně přírodních stanoviště, volně rostoucích rostlin a volně žijících živočichů – směrnice o stanovištích

Byly vyhlášeny: **evropsky významné lokality EVL** – lokality významně přispívající k udržení či obnově příznivého stavu evropských přírodních stanovišť nebo alespoň jednoho evropsky významného druhu.

ptačí oblasti PO území vyhlášená za účelem ochrany druhů ptáků

Soustava Natura 2000 na území ČR pokrývá 13%, některá území se překrývají se stávajícími chráněnými lokalitami.

2. Biosferické rezervace – velkoplošná území, která jsou mezinárodně uznávaná v rámci programu UNESCO Man and Biosphere. Obsahují reprezentativní ukázky prostředí typického pro danou oblast. Zkratka MB. V legislativě nemá konkrétní ukotvení. Péči zajišťuje zakladatel.

Bílé Karpaty

Krkonoše

Křivoklátsko

Dolní Morava

Šumava

Třeboňsko

3. Mezinárodní smlouvy Ramsar site – Úmluva o mokřadech

Bernská smlouva – k ochraně volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a přírodních stanovišť

EUROBATS – ochraňuje populace evropských netopýrů

Instituce

Stejně jako ve většině evropských států realizována státními organizacemi,
soukromými institucemi,
jednotlivci

Státní orgány se označují jako tzv. orgány ochrany přírody

Ministerstvo životního prostředí – MŽP – vytváří dlouhodobou a celostátní koncepci ochrany přírody, sestavuje tzv. Státní program ochrany přírody a krajiny, nastavuje dotační program – viz www.nature.cz garantuje soulad s evropskými a světovými smlouvami – Ramsarská, Bernská, Bonnská...

na nižší úrovni: **obecní úřady, pověřené obecní úřady**

krajské úřady – starají se o přírodní památky a přírodní rezervace, které leží mimo NP a CHKO

správy národních parků-NP

správy chráněných krajinných oblastí - CHKO

újezdní úřady vojenských újezdů a Ministerstvo obrany

1991 **Český ústav ochrany přírody**, vznikl po oddělení ochrany přírody od památkové péče změněn 1995 **Agentura ochrany přírody a krajiny ČR** se sídlem v Praze a s regionálními pracovišti v rámci krajů

1991 **Česká inspekce životního prostředí – ČIŽP**

je odborný orgán státní správy, který je pověřen dozorem nad respektováním zákonných norem v oblasti životního prostředí. Dohlíží rovněž na dodržování závazných rozhodnutí správních orgánů v oblasti životního prostředí. Byla zřízena zákonem ČNR č. 282/1991 Sb. o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa, ostatní složky se k ní připojily následně v průběhu let 1991 - 1992. ČIŽP je samostatnou organizační složkou státu zřízenou Ministerstvem životního prostředí ČR.

nevládní organizace a profesní spolky, finance získávají ve formě státních dotací, grantů členských příspěvků a dobrovolných darů. **Hnutí Brontosaurus, Greenpeace, Děti Země, hnutí Duha, Český svaz ochránců přírody, občanské sdružení Arnika, Česká společnost ornitologická, Česká botanická společnost...**

Úkoly k zamyšlení:

1. Jaké je označení zákona o ochraně přírody v České republice?
2. Jaká jsou **velkoplošná zvláště chráněná území** na území Královéhradeckého kraje?
Dohledej sídlo jejich správy.
Dohledej jejich webové stránky.
Vypiš nejméně 5 znaků u každého území – živočichy, rostliny, geologii- čím se vyznačují, proč je potřeba je chránit, co je pro ně typické a podstatné.

Zdroje

1. www.ochranaprirody.cz
2. www.mzp.cz
3. www.cizp.cz
4. Chráněná území ČR
Královéhradecko, svazek V.
Vydala AOPK ČR Praha, 2002, ISBN 80-86064-45-X
5. Ochrana přírody z pohledu biologa
podtitul Proč a jak chránit českou přírodu
Kolektiv autorů, Dokořán, s.r.o. Praha 2012,ISBN 978-80-7363-414-8